

הלכות נטילת ידים סימן קסב

(יח) הלכלוף וכל דבר שחוצץ, ואחר-כך שופף עליהם פעם שנית, וגם אלו המים (יט) הם סמאים, ואחר-כך שופף עליהם פעם (כ) שלישית לטהר המים שעל גבי הידים. ואם אין בידיהם לכלוף ודבר החוצץ, שופף על שתי ידיו (כא) רביעית בבת-אחת ואין צריך מים שניים: הגה והוא הדין אם היו לו (כב) מים רבים, ורוחץ תחלה מעט כדי להסיר הלכלוף ואחר-כך שופף רביעית פאחד ואין צריך מים שלשים. הנוטל ידיו, (כג) צריך (ג) לשפשפם (כד) זו כוונת מהלכות מקואות וכלי-כוס וסמ"ג והרא"ש פ' כל הבשר: ג ינטל (כה) מקצת ידו ויחזר והוסיף ונטל (כו) הנשאף מידו, הרי ידו טמאה (כו) כמו שהיה, (כז) דאין נטילה לחצאין. ואם צדדן יש על מקצת היד שנטל בתחלה (כט) טופח על-מנת להטפוח, (ל) הרי

באר היטב

(ג) לשפשפם. אפלו אם שפף על כל היד רביעית וא"כ גם מי שפטיבל ידיו צריך ג"כ שפשוף אח"כ זו כוונתו שהרי רביעית ב"בא הרי בטבילה, ט"ו:

באור הלכה

משנה ברורה

לא פחות מרביעית מים לשתי ידיו, ולשופף אותה על שתי ידיו כאחת, או בפני עצמו, מקצת על אחת ומקצת על השנייה, וכמבאר לעיל בסימן קס סעיף יג. ואם היו ידיו מלכלכות קצת ואין לו רק רביעית מצמצם, יש לו לטל קצת ממנה מקדם להסיר הלכלוף החוצץ, ומכל מקום לא חשבינן על-ידי זה לנפחת משעור רביעית קדם נטילה, דגם זה לצורך שגרת ידים הוא בא (לבוש). ועין בבאור הלכה: (יח) הלכלוף. כמו טיט וכיוצא בזה דבר החוצץ בנטילה⁽¹⁸⁾, דלכלוף שאינו חוצץ אין צריך להסירו כלל קדם הנטילה: (יט) הם סמאים וכו'. דכן איתא במסכת ידים, דהנוטל ידיו צריך לשפף שתי פעמים על ידיו והניגוף אף קשהם גקיים בלא לכלוף, דמים הראשונים מטהרים הידים אבל הם עצמם סמאים הם, שנטמאו בנגיעתם בידי, והשניים מטהרים אותן ונגמרו שגרת הידים. ומיהו, כתב הבית-יוסף בשם פתה פוסקים, דהוא דוקא אם לא שפף הרביעית בבת-אחת על שתי ידיו, אלא שפף משנה על ידיו אחת אחת, מקצת על זו ומקצת על זו, או שנטמא מהרביעית להעברת הלכלוף, וכנ"ל, או צריך לשפף שני פעמים, אבל לשפף הרביעית בבת-אחת על שתי ידיו, וכל-ישפון על כל אחת רביעית, אין צריך למים שניים לטהרם, דאין פאן מים סמאים, וכדלקמה: (כ) שלישית לטהר וכו'. והם נקראים שניים בעצם הנטילה, דפעם ראשון שחשב פאן אינם עצם הנטילה אלא להעברת הלכלוף, וכנ"ל. ודע, דהא דמתיר המחבר לכל השלש פעמים מרביעית אחת הוא דוקא אם פאו המים סביב כל היד בשעור הנטילה (טו) על-כל-פנים בשתי הפעמים: (כא) רביעית

התוספות חליו ק"ו שכתבו, דאף כמשנה דידים לא נזכר דצריך לנטילה אלא ב' פעמים, צריך לשפף עוד פעם אחר מקדם להעביר הלכלוף, והעתיק זה גם הסמ"ג והרא"ש והטור. ועצם העברת החצוצה הוא משנה וברוקא מפרשת בידיהם, אלא דאיתו לאשמעינן דלא נימא דקשר אם יעביר החצוצה במים ששופף לשם נטילה גופא, אלא צריך פעם שלישית להעביר החצוצה מקדם דוקא, כך נראה פשוט פנתה. והנה הבית-יוסף ושלחן-ערוך פרש לדעתם, דפעם זה ששופף להעביר החצוצה הוא מאותה הרביעית עצמה, והוא קשה לכאורה מאד, דאי-כן נפחת משעור הרביעית קדם נטילה, דאפלו לפי דעת הש"מ מפרשים לעיל בסימן קס סעיף יג דסבירא להו דאין צריך לשפף על הרביעית לידים של אחד, כמבאר שם, מפל מקום בקלי לבלי עלמא צריך שיהיה רביעית שלמה דוקא לראשון שבא לטל. ומצאיתו שכתב הרג"ש בזה הלשון ותנן, דהכל לצורך שגרת ידים הוא, אבל מפל מקום אינו מושב בזה ענין, דלכאורה נראה בפשיטות דהעברת החצוצה אינו אלא הנקה לנטילה, ומדברי התוספות עצמן אין מכרח פפרוש הבית-יוסף דכונתם לטל פעם זה מהרביעית עצמה, דלא פתבו אלא עצם הידו דצריך פעם אחר מקדם ולהעביר החצוצה, ולאשמעינן דלא יעבירם בעת הנטילה גופא וכנ"ל, אבל יש לומר בפשיטות דהניגוף במים אחרים ולא במי רביעית של הנטילה, וגם מסתבר דכן הוא פנתה, דכיון דהם עצמם פתבו דמשנה לידים מרי בידיהם נקיות, ואם-כן שער הרביעית הוא בידיהם נקיות, ומנא לא פחות מהשעור קשהם מלכלכות. וידע, אף אם נפרש פפרוש הבית-יוסף כדעתם, הוא מלתא חתמא שלא נזכר זה בשאר ראשונים, ומתראב"ד משמע להדיא דאין לפחת משעור רביעית מים בשתי פעמים בשום אופן⁽²⁰⁾, שכתב דהוה השעור ששערו הנ"ל דהוה יטל יפה היד, והלא זה השעור הוא אף בידיהם נקיות, ואם-כן אם נפחת מעט בשביל הסרת החצוצה לא יעלה לו נטילה, ודברי הראב"ד הובא בל"ב⁽²¹⁾, ועל-כן מהנבון לכתחלה לחמירי בזה, וכשצריך לנקות ידיו ואין לו רק רביעית מים, יוכל לנקותם במים

בבת-אחת. השעם, הרביעית בבת-אחת עשוהו כמקנה דמטהרת וגם המים טהורים הם, ולכך אין צריך למים שניים. וכשהיה על ידו לכלוף ודבר חוצץ, דאז צריך לשפף קצת מהרביעית להסיר הלכלוף ולא נשאר הרביעית שלמה, בעל-פירושו צריך לשניים דוקא. ודע (יח) דיש אומרים דמן הדין צריך לעולם מים שניים, ואם אין לו רק רביעית, ישפף משנה בשתי פעמים, ואפלו אם נוטל רביעית בבת-אחת או על כל יד ויד רביעית בפני עצמו, צריך אחר-כך גס-כן מים שניים. וכתב הח"י אדם דיש לנהוג כן, לטל רביעית על כל יד וגם שניים⁽¹⁴⁾. וכל זה הוא רק לכתחלה אם יש לו מים מזמנים, אבל לטרח אחר זה (יח) נראה דאין צריך, דרב הפוסקים הקילו בזה, וכתמימת המחבר דרביעית בבת-אחת אין צריך לשניים⁽¹⁵⁾, וכן נראה דעת האחרונים: (כב) מים רבים. הנינו אפלו רק מעט יותר מרביעית, בכדי שיהיה לו להסיר הלכלוף וישאר הרביעית שלמה מ"א: (כג) צריך לשפשפם וכו'. הנינו (ט) אפלו נטל רביעית על כל יד ויד, (כ) וכן במטביל ידיו: (כד) זו כוונתו. נראה שהוא כדי להעביר הלכלוף היטב היטב⁽¹⁷⁾. (כז) והוא רק לכתחלה ולא לעפובא⁽¹⁸⁾, ועין ב"ב⁽¹⁹⁾: **ג (כה) מקצת ידו וכו'.** שפפעם אחת לא הגיעו המים עד הפרק שהוא שעור הנטילה וכמבאר בסימן קסא סעיף ד, עין שם, והכל חד וחד כדאית לה שם, ובה להשלם הנשאף מידו אחר-כך כשכבר נגב קצת משפיכה הראשונה, ולא נשאר עליה מים טופח על-מנת להטפוח: (כו) הנשאף מידו. אבל אם בהוספה הטיל מים על כל היד, (כז) שפיד דמי: (כז) כמו שהיה. וצריך לטל מחדש על כל היד (כג) כדיו נטילה, (כז) ואין צריך לנגב מתחלה⁽²²⁾: (כח) דאין נטילה לחצאין. ודעה לומר, (כח) דאין דרך נטילה בכך: (כט) טופח על-מנת להטפוח. הנינו, שנשאר עליה מים פל-כך שהנוגע בה ירטב ידו עד שיוכל להטפוח למקום אחר, על-כן אמרנו דלא פלחה עוד נטילה הראשונה ומצטרפין יחד, דהני כנטילה אחת: (ל) הרי זו טהורה. יש מאחרונים (ט) שכתבו, דדוקא בדיעבד אין צריך לחזר ולטל,

שער הציון

(ט) האליה רבה אוח ז כתב דפעם הראשון שרי אף לחצאין, והספר מגדים הניח בצריך עיין, ומשמע דחש לתן לפעם הראשון דיו נטילה, מפל מקום מסתבר דאין להתמיר בזה, דבאמת אין זה בכלל נטילה רק הנקה לנטילה, וכמו שכתבנו בבאור הלכה: (יח) הוא דעת הראב"ד והרא"ש, וקצת משמע מבאור הגר"א דמתחיל כשישטם, עין שם ד"ה ואם: (יח) והנה פן נראה דיש לו להתנות שיהיה בלא נזר, וכמו שכתבו האחרונים בעין זה בסימן קסא⁽¹⁶⁾: (יט) ט"ו, והוא מבאר בסיף ד בפנים: (כ) ט"ו: (כז) דרישה: (כז) אף דברא"ש ור"ש שפסקא להו בזה דאפשר דצריך לנגב מתחלה, בין דלהרמב"ם שיטא לה פסק המחבר לקלא דלא צריך לנגב מתחלה, בן משמע בבת-יוסף וכן בעת במקאמר-הר"ב: (כז) הנינו או שישפף מים ראשונים ושניים, וכנ"ל בסעיף ב: (ל) כן משמע במקאמר-הר"ב לפי דעת התק"ם שהעתיק המחבר כותה: (כז) מגר-גבורים, עין שם באורך: (כז) מגר-גבורים, ולא העסקתי דברי הש"ו דמביא ראיה

הלכות נטילת ידים סימן קסב

ביאורים ומוספים

ישפשוף ידיו [אך לעניין הברכה כתב שיברך קודם הניגוב].

18) אכן בלקוטי מהרי"ח (ח"א עמ' קי, ב) הביא מספר דרך סעודה למהר"ם פאפראש, שבכלי ובמים ובנטילה ובשפשוף מרומזים סודות גדולים. ובעין זה כתב הכף החיים (שם) שעל פי המקובלים יש לשפשוף את ידיו. והוסיף, שאף שבפרי עץ חיים ובעולת תמיד משמע שמספיק פעם אחת, בסידור הרש"ש כתב שיש לשפשוף שלוש פעמים [והביא שם מה יש לכוון בכל שפשוף].

19) נראה שכוונתו שלאחר שהב"ח הן וצידד שלהלכה אין חובה לשפשוף, סיים שמ"מ המנהג לשפשוף ואין לשנות [אכן דעת המשנ"ב שמצוה לכתחילה לשפשוף וכמו שכתב כאן וכן להלן סוף סי' לח].

[ביה"ל ד"ה קצת]

ומהר"ב ד"ר משמע להקצין לקצת משעור רביעית מים בשפוי פצמים פשוים אפ"ן²⁰ וכו', ודברי הרב"ד הו"א קל"ב²¹.

20) ואפילו אם באו המים משיירי טהרה, כתב בביה"ל לעיל (סי' קס סעיף יג ד"ה הואיל) שדעת הרב"ד שצריך רביעית לכל אחד ואחד שנטול [וראה בביה"ל (שם) לגבי מה אפשר להקל במים שבאו משיירי טהרה, לדעת הרב"ד].

21) וביה"ל לעיל (שם) כתב שהרש"ל פסק בדברי הרב"ד להלכה, וכן בדברי האליה רבה משמע שיש להחמיר כמותו, ושכן משמע מביאור הגר"א.

[משנ"ב סי' קמ]

ואין צריך לנגב מתחלה²².

22) ובעין זה כתב בביה"ל לעיל (סי' ב ד"ה הנוטל) לעניין מים ראשונים שנטול כדי להסיר הלכלוך מעל ידיו, שאין צריך לנגב כיון שאינם נטמאים בנטילה זו. וכן כתב התהלה לרד" (סי' ב) שכשנטול חצי ידו אינו צריך לנגב קודם שנטול מחדש על כל היד, אך מטעם אחר שאפילו שהמים שעל ידיו טמאים, מ"מ אין טומאתם אלא מחמת היד הזו עצמה, ולכן מועילים המים השניים לטהרם.

אמנם החזו"א כתב (או"ח סי' כד סי' כ) שצריך לנגב ידיו קודם שבא ליטול מחדש [וכן כתב הרע"ב (ידים פ"א מ"א)]. שכיון שצריך נטילה מחדש נמצא שהראשונים שבאו על מקצת היד לא הועילו לנטילה כלום והרי הם כמים טמאים שישנם על ידו בשעת נטילה שלא בדרך נטילה, ואם לא ינגב ישובו ויטמאו את היד ואת המים הנוספים שיטול עליה. לפי שאין בכח מים שניים לטהר אלא מים שבאו על היד כחלק מהנטילה. והורה לגר"ח קנייבסקי (ארחות רבינו ח"ג עמ' רט), כשארע שבאמצע הנטילה טפטפה טיפת מים על ידו, לנגב את כל היד ולחזור וליטול [ואפשר שבמקרה כזה שהגיעו המים האחרים על ידו באמצע נטילה, אף לדעת המשנ"ב המים נטמאו, וכעין מה שכתב בשעה"צ סי' ק לח].

וראה לעיל (סי' ב בביה"ל ד"ה הנוטל) שהבאנו שגם שם חלק החזו"א על הביה"ל והצריך לנגב את המים ראשונים הבאים לנקות את היד.

[משנ"ב סי' קיח]

כמו טיט וכיצוץ קנה דרך החוצץ בנטילה¹³.

13) החזו"א (סי' כד סי' כ) העיר שכיון שמשמעות דברי הראשונים והשו"ע שהמים בעצמם אף בלא שפשוף מעבירים את הלכלוך, א"כ ודאי שאין כאן חשש של נטילה על גבי חציצה, שהרי כיון שהלכלוך עובר על ידי המים והמים באים על עצם היד אין כאן חציצה. ולכן ביאר החזו"א שהסיבה שצריך לנקות ידיו היא שחכמים הצריכו שהנטילה תהיה על יד נקיה מדברים החוצצים.

[משנ"ב סי' קא]

לטל רביעית על כל יד וגם שניים¹⁴ וכו', דרך רביעית קבת אחת אין צריך לשניים¹⁵.

14) החזו"א כתב (או"ח סי' כד סי' ל) שרשאי לכתחילה ליטול כל הרביעית בבת אחת ולהסתפק במים ראשונים בלא מים שניים, וכן נהג (ארחות רבינו ח"ג עמ' ריח) ליטול פעם אחת רביעית מים ברווח על כל יד ויד, ולא ליטול מים שניים. אכן הגר"י קניבסקי נהג (שם) כדברי החיי אדם, ואף ששפך על כל יד רביעית חזר ונטל מים שניים.

15) כשנטול רביעית בפעם אחת, כתב החזו"א (או"ח סי' כד סי' ל ד"ה רשאי) שאין צריך לדקדק לשפוך בנחת, אלא רשאי לשפוך את כל מי הרביעית בבת אחת [אך הביא שלדעת הרמב"ם צריך לכתחילה ליטול בנחת, והוסיף במקום אחר (טהרות ידים סי' א סי' יב ד"ה פ"ב מ"א) שטעמו של הרמב"ם שבכך המים מנקים יותר טוב].

[שעה"צ סי' קיח]

וכמו שכתבו האחרונים קצין זה קסימן קסא¹⁶.

16) נראה שכוונתו למה שהביא בבאר היטב (שם סי' י) בשם הבית יוסף, על דברי השו"ע (שם סי' ד) שראוי לנהוג כדעה המחמירה בשיעור מקום הנטילה, שכתב שם שיתנה בתחילה שלא מקבל עליו כחובה שמה פעם אחת לא יהא לו מים כל כך, ושכן ראוי להתנות בכל דבר שאדם רוצה להחמיר על עצמו.

[משנ"ב סי' קכ]

נראה שהיה נקי להעביר הלקיחה היטב היטב¹⁷. והוא נק לכתחלה ולא לעכובא¹⁸, ועין קכ"ה¹⁹.

17) ולענין הזמן שבו ישפשוף ידיו, במג"א (סי' ח) כתב שראוי לשפשוף לאחר שפיכה ראשונה. ובשו"ע הרב (סי' ח) כתב שכשנטול מרביעית ישפשוף מיד, וכשנטול פחות מרביעית שאו אינו יכול לשפשוף מיד, יעשה כן לאחר שנטל מים שניים על ב' ידיו [ובסידורו (הוצאת קה"ת עמ' תכט) כתב שמטרת השפשוף לטהרה יתירה. והוסיף, שלכן נחשב חלק מהנטילה וראוי לברך על הנטילה קודם השפשוף שבכך תהיה הברכה עובר לעשיית המצוה, ורק כשלא עשה כן יברך קודם הניגוב. אכן במשנ"ב לעיל (סי' קנח סי' קמ) כתב שמנהג העולם לברך קודם הניגוב]. ובכף החיים (סי' ב) הביא בשם האר"י שיטול כל יד שלוש פעמים רצופות ואח"כ

הלכות נטילת ידים סימן קסב

ביאורים ומוספים

27 ואף שמים שניים מטהרים את הראשונים, כתב הערוך השולחן (סי"ו) שאין בכוחם לטהר אלא את המים הראשונים שטומאתם באה מחמת היד הזו, ולא מים שטומאתם באה מהיד האחרת [לתוספת ביאור בזה, ראה אור שמח (מקוואות פי"א ה"ג) שהמים הראשונים שנטמאים מהיד נחשבים כחלק ממנה, ולכן כשעל ידי המים השניים נשלמת טהרת דיד, נטהרים גם הם. הסבר נוסף להלכה זו ראה במה שכתבנו בס"ק מח בשם הים של שלמה].

[משנ"ב ס"ק לח]

שישפך אחר רביעית צבת אחת על ג'יין²⁸.

28 אמנם השו"ע להלן (ס"ה) [שהמשנ"ב להלן (ס"ט) לט) ציינו כמקור לדין זה], כתב שאם נוטל שתי ידיי כאחת שתיהן נחשבות כיד אחת, ושוב אינן מטמאות זו את זו [ולא כתב שדוקא בשופך רביעית].

[שעה"צ ס"ק לח]

ועוד טעמים עין קמגן אברהם²⁹.

29 שם כתב עוד טעם [והוא דבריו במשנ"ב להלן (ס"ק מט)], שבמקרה שישפוך ב' פעמים על ידיי לטירוגין יש חשש נוסף שלאחר שיטול את ידו הראשונה יבא לקחת את הכלי בידו השנייה כדי ליטול על ידו השנייה תטמא אוון הכלי מהמים, ואח"כ כשיחזור ויאחזו בידו השנייה תטמא היד מאוון הכלי [מה שאין כן כשאחר שופך על ידו או כשהוא שופך רביעית, לא שייך חשש זה]. אך הוסיף שכנגד חשש זה יש עצה שיטול ב' פעמים רצוף על כל יד ויד [וראה להלן ס"ק מב שהבאנו את ביאורו מדוע השו"ע לא כתב עצה זו].

[משנ"ב ס"ק לט]

היגו על שתי ידיי קצת דף וטובין שניהם קי"ד אחת³⁰.

30 ובאופן נטילת הידיים כדי שיחשבו כיד אחת, כתב השו"ע (שם), שבין שמנחתו זו בצד זו או על גב זה ואפילו ידיים של ארבעה או חמשה בני אדם, תמיד נחשבות כיד אחת ואינן מטמאות זו את זו.

[משנ"ב ס"ק מא]

נצל ידיי זה די ברביעית אחת, ושוב אין צריך מים שניים לטירוגין³¹.

31 באופן זה שנוטל על שתי ידיי כאחת ורצה להיפטר מנטילת מים שניים, כתב החו"א (או"ח סי' כד ס"ק יט) שיש מקום להחמיר ליטול משתי רביעיות, כדי לחשוש לשיטת הפוסקים לעיל (סי' קסא ס"ד) שחובת הנטילה היא עד קשרי אצבעותיו, ואם נוטל עד פרק היד והזרוע שאין זה מקום הנטילה הרי הוא מוסיף לחינם, וכשיטול רק מרביעית נמצא שלא שפך את כל הרביעית על המקום המחויב בנטילה, וממילא אין המים טהורים והוא עדיין חייב ליטול מים שניים, ורק כשיטול משתי רביעיות מסתבר שיבואו מים בשיעור רביעית גם על מקום האצבעות לכו. והוסיף שאולי כף היד גדולה מכל האצבעות ולכן עדיף ליטול ממעט יותר משתי רביעיות שכך ודאי יגיע למקום האצבעות שיעור רביעית. אך סיים החו"א שאם נוטל על כל יד בנפרד מספיק רביעית על כל יד ויד [ראה שם טעם הדבר].

[משנ"ב ס"ק מב]

וישפך על כל יד יד בפני עצמה רביעית צבת אחת³².

32 והתועלת בכך היא שלאחר שנוטל על כל יד פעם אחת, המים שעל ידיי כבר טהורים. ומה שלא כתב השו"ע, שישפוך על כל יד

[משנ"ב ס"ק לו]

אלא אפלו בשתי שפיכות, כל שלא שקה בינתיים קלל וכו', על-ידי זמן קצר קנה לא מקרי הפסק²³.

23 בתחילת הדברים כתב שהנטילה כשרה בשתי שפיכות כל שלא שהה בינתיים כלל, והוסיף בשעה"צ (ס"ק כז) שזה דלא כדמשמע קצת ממג"א שחממיר בזה. ובהמשך הדברים התיר אף כששהה קצת, ועל זה הוסיף בשעה"צ (ס"ק כח) שזה דלא כשיטת הבי"ח. וביאר דבריו על פי מה שכתב האליה רבה (ס"ק ח), שמדברי המג"א (ס"ק ה) משמע שיש להחמיר אף בלא הפסק כלל כל שלא באו המים בבת אחת על כל ידו, וכגון שנוטל מכלי שפיו צר כבקבוק, שחייב להזיזו הנה והנה כדי שיבואו המים על כל ידו. והוסיף הא"ר שאף שהמג"א כתב שלמד זאת מהבי"ח, אין דבריו נכונים כיון שהבי"ח החמיר דוקא כשחייב להפסיק מעט בין שפיכה לשפיכה כגון שנוטל דרך ברו שחייב לסגור ולפתוח כמה פעמים כדי שיחשב כח גברא. ולכן, על שפיכה ללא הפסק כלל, סתם במשנ"ב בתחילת הדברים להקל שלא כדברי המג"א, והוסיף על זה בשעה"צ (ס"ק כז) שכמעט שא"א שבקילוח אחד יגיע המים לכל המקום שצריך נטילה. ורק במקרה שמפסיק מעט, כגון בנטול מברו של כלי, כתב במשנ"ב שאף שיש להקל בזה, מי"מ אם יש לו כלי אחר טוב שלא יטול מכלי זה, וביאר בשעה"צ (ס"ק כט) שזה כדי לחוש לצאת דעת הבי"ח [על פי מה שמבואר בא"ר שרק בזה החמיר הבי"ח].

[משנ"ב ס"ק לב]

מקצת מהרביעית על יד אחת ושפשה בשניה שאינה נטולה²⁴.

24 ובשעה"צ (ס"ק ל) כתב שאף שמדברי השו"ע והטור משמע שמדובר כשנוטל על ידו רק מים ראשונים, באמת שייך דין זה גם כשנוטל מים שניים [וביאר שם מדוע השו"ע והטור לא כתבו זאת]. ובמשנ"ב להלן (ס"ק מב) ולעיל (סי' קנט ס"ק לב) כתב שכן הדין גם כששפך רביעית מים על ידו אחת ואח"כ נגע בידו השנייה [וצ"ל שמה שכתב כאן ששפך פחות מרביעית, הוא מאותו הטעם שהביא השעה"צ מדוע הטור והשו"ע דיברו כשנוטל רק מים ראשונים. ראה מה שביארנו בשעה"צ כונתו].

[שעה"צ ס"ק לז]

דאי לא הני לא אהאי שפיר סיפא דהתוספתא, ע"ש²⁵.

25 שם (ידיים פ"ב מ"ב) כתב הר"ש, שממה שכתוב בסיפא שאם שפשה ידו בראשו וחזר ונגע בהן ידו טמאה [הדין המובא להלן בשו"ע ס"ח], מוכח שהתוספתא מדברת כשנוטל רק מים ראשונים, כיון שאם נוטל מים שניים הרי טהרה השניים את הראשונים והמים ששפשה בראשו אינם טמאים, ומדוע יחזור ויטמאו את היד [ומחמת זה גם מוכח שמדובר בפחות מרביעית, ראה מה שכתבנו במשנ"ב ס"ק לב].

[שעה"צ ס"ק לא]

ואף דלעיל בסימן קנט קט"ו יש מי שאומר דכול לטל מיד אחת לשהיה? הנה דוקא קששפך רביעית צבת אחת דמים טהורים הם, כמבאר שם²⁶.

26 ולפי מה שכתב להלן (ס"ק מב) שאף כששפך רביעית אם ישפשה בידו השנייה תחזור ותטמא הראשונה, לכן כתב לעיל (סי' קנט ס"ק לב) שהיש מי שאומר לא התיר אלא רק לשפוך מיד אחת לשניה בלא שתיגע היד בחברתה [וכונת השעה"צ לבאר את מה שכתב במשנ"ב שלא עלתה נטילה ליד השניה, אולם כיון שכאן משפשה ידיו זו בזו, א"כ אף כשיטול מרביעית, על ידי השפשה יחזור ויטמא את ידו הראשונה].

[משנ"ב ס"ק לה]

אף אם ישפך עליהם כמה קבים לא יטהרו²⁷.

הלכות נטילת ידים סימן קסב

באר הגולה נח

ח' תשרי כ' ה'תש"ט
ט' תשרי ש"ש תרל"ו

זו (ז) טהורה. במה דברים אמורים במים ראשונים, (לא) אכל בשניים, נוטל מקצת ידיו וחוזר ומוסיף על מקצתן: ד' (לב) השפך מים על ידו אחת ושפשפה בחברתה, (לג) לא עלתה לו נטילה טאפלו שפך באחרונה על שתי ידיו, לפי שהמים ששפך על ידו אחת (לד) נטמאו, (לה) וכששפשפה נטמאת (לו) חברתה, ואין מים שניים מטהרים אלא המים שנטמאו מחמת היד עצמה ולא הבאים מחמת היד האחרת. (לו) הלכה השופך מהפלי על ידו אחת ושפשף בחברתה, צריך לנגב ידיו ולחזור ולטלם כראוי. (לח) לפיכך הנוטל ידיו צריך שישפך לו אחר (ס) (לט) עליהם. (מ) ואם אין לו אחר, יאחז הכלי בראשי אצבעותיו וישפך (מא) על שתי ידיו כאחד, (מב) או ישפך על כל אחת רביעית, (מג) ואחר-כך ישפשפם, (מד) שהשופך רביעית כאחד אין צריך מים שניים לטהרם, שעשו רביעית בבת-אחת כמו טבילה

באר היטב

לו הענידי' של נחשת, אעפ"י שאין זב בפ"א על כל השעור של היד אין בכך פלוג' בין שאנו פוסק מלזב מקרי שפיקה א', והפחמיר בזה הוא מן הפחמיהים, רק שיש חשש לענין כח גבאי, ע"כ צריך להפכו תמיד כדלעיל סי' קנט ס"ט, עכ"ל: (ס) עליהם. עין ט"ו ומ"א השעם:

משנה ברורה

וממילא הוא הדין כששפך מים ראשונים לשתי ידיו, כל אחת בפני עצמה, ושפשפם זה בזה, נטמאו זה מזה, ולא מהני מים שניים לטהרם. כדלקמה בסעיף ו: (לו) הלכה השופך וכו'. רוצה לומר: הואיל דנטמאת חברתה וממילא גם היא נטמאת וכפ"ל, על-כן צריך לנגב את שתי ידיו מתחלה ולחזור ולטלם בדין, ובלא נגוב לא מהני אף אם ישפך עליהם פה פעמים, וכפ"ל: (לח) לפיכך הנוטל וכו'. רוצה לומר: (לד) הואיל שבארגו שצריך לזרז שלא לפע יד אחת בחברתה קודם גמר הנטילה, ומצוי להכשיל בזה, ועל-כן טוב יותר שיעשה אחד מהשלושה דברים, דהינו: או שישפך אחר רביעית בבת-אחת על ידיו⁽¹⁾, או שיעשה דבר זה על-ידי עצמו כדלקמה, או שישפך על כל אחת רביעית בבת-אחת, דאז נטהרו על-ידיה ידיו לגמרי, ושוב אין נגיעתן זו בזו מקלקלין, ואדרבה, מצוה לכתחלה לשפשפם זו בזו אחר-כך: (לט) עליהם. הינו על שתי ידיו כאחד, דאז חסדין שניהם כיד אחת⁽²⁾ ואינם נטמאים על-ידי מה שנגועין זה בזה בעת הנטילה, וכדלקמה בסעיף ה: (מ) ואם אין לו אחר וכו'. דכשיש אחר, טוב יותר ממה שיטל בעצמו על-ידי אחת בראשי אצבעותיו, דקשה לזרז בזה שביבאו המים על ידיו ועל ראשי אצבעותיו גופא באופן זה: (מא) על שתי ידיו כאחד. רוצה לומר, ועל-ידיה ידו רביעית אחת, ושוב אין צריך מים שניים לטהרם⁽³⁾: (מב) אם ישפך על כל אחת רביעית. רוצה לומר, שיהיו הכלי ברכו וישפך על כל יד ויד אצבעה רביעית בבת-אחת⁽⁴⁾, דאם ישפך רביעית רק על יד אחת, (לב) תקבל טמאה על-ידי נגיעתה בחברתה: (מג) ואחר-כך ישפשפם. על כל הנזכר לעיל קאי, ורוצה לומר דבאפנים אלו חו אין חשש קלקול על-ידי השפשוף: (מד) שהשופך וכו'. רוצה לומר: ועל-ידיה

(ז) טהורה. ודקא דיעבר אכל לכתחלה אסור, לכן אין לטל מקלי שפיו צר שאין יכול לשפך בב"א על היד, מ"א. וכתב ט"ו: ודבר פשוט שלא אסרו להוסיף על מים ראשונים אלא אם שפך על מקצת ופסק ואח"כ רוצה לעשות שפיקה שניה על השאר, אבל אם אין פוסק מלזב, כגון בכלי שיש

אכל לכתחלה צריך לטל בבת-אחת כל היד, (כו) ולא ודקא בשפיקה אחת אלא אפלו בשתי שפיקות, כל שלא שקה ביניהם כלל, כשפיקה אחת דמי ועל-כן אם נוטל ממי האנדפא¹ על-ידי הצנור שקורין קרא"ש² או העניי"ל³, שפיו צר וצריך לפתחו ולסגרו בכל שפיקה ושפיקה כדי שביבאו המים מכת גבאי, וכדלעיל בסימן קנט סעיף ט, מכל מקום על-ידי זמן קצר פזה (כח) לא מקרי הפסקה⁴, ומכל מקום אם יש לו כלי אחר (כט) טוב שלא יטל מקלי בזה. ועין מה שכתב הפחמיה השקל בסימן קנט סעיף-קטן ד: (לא) אכל בשניים וכו'. רוצה לומר: אף שנגב מקצת היד לגמרי יוכל להוסיף על מקצת השני, דאלו המים אינם באים לעצם הנטילה של הידים, רק לטהר את המים הראשונים: ד' (לב) שפך מים וכו'. מ"י (ל) כששפך רק מים ראשונים מקצת מהרביעית על יד אחת ושפשפה בשניה שאינה נטולה⁵, משום שחשב שיעלה נטילה גם להשניה בשפשוף זה, והוא הדין אם השפשוף היה להסיר הצעה והלכלוף מפינה או סתם נגיעה בעלמא: (לג) לא עלתה וכו'. ל"ד (לא) שניה, וגם יד זו נטמאת בנגיעתה בחברתה, וכדלקמה: (לד) נטמאו. דמים הראשונים חשבים טמאים, דנטמאו בעת הנטילה בנגיעתם בידו, כפ"ל בסעיף ב: (לה) וכששפשפה נטמאת וכו'. וגרע על-ידי טמאה זו שקבלה עתה יותר מאם לא היו ידיו נטולות כלל, דמים השמאים שכאו על ידו אף אם ישפך עליהם כמה גבם לא יטהרו⁶ עד שנגבם מקדם, כדמפרש [ה"א"ש]: (לו) חברתה. וממילא (לב) גם היא עצמה נטמאת (לג) וצריך לנגבה גם-כן, בין שקבלו מימיה טמאה על-ידי נגיעתם ביד השניה לטמאה, ומים השניים אינן מטהרין אלא טמאת היד עצמה אבל לא מהטמאה שכאה עליהן ממקום אחר:

שער הצינ

ממקוה לחמיר בטופח על-מנת להטפית, דכבר דחה ראיתו בספר מאמר-קדושי, ע"ש: (כו) בן מוכח מהש"ו, וכפי שבארנו האלה רבה, ע"ש, וכן סתב הגר"ו ובאמת כמעט אי אפשר שקליות אחד יגיע המים לכל האצבעות והיד במקום שצריך נטילה, ודלא כדמשמע קצת מפיגד-אבריהם שפחמיר בזה לכתחלה: (כז) ט"ו והדרשה בסימן קנט, ודמה הש"ו בדבריו נגד הב"ח הפחמיר בזה, ובאמת משמע להקל מסתימת כל הפוסקים הראשונים לעיל לענין כח גבאי דצריך לסגור ולפתח בכל שפיקה ושפיקה, ומשמע שם במדרכי ושא"ר פוסקים דאף דלא הגיעו המים בשעור הנטילה בשפיקה אחת יוכל לסגור ולפתח עד שישלים, ולא שחייב כלל הפסק בזה: (כט) לצאת גם דעת הב"ח בשם רבותיו: (ל) בן משמע מדרכי השלחן-ערוך והטור. ואף דבמשנה עצמה משמע לפרש דנטל ידו זו לגמרי אלא דנטמאת בנגיעתה בחברתה, וכן משמע ברמב"ם פ"ק אי דמקואות, אכן דברי הטור ושלחן-ערוך הוא ע"פ"י לשון ה"א"ש, והוא יגבר בטר פורש ה"רש דכתב על החוספסא המקרשת למשנה זו דעל-כרחו מ"י שנטל רק במים ראשונים, דאי לא הכי לא אתקא שפיר סיפא דמהוספסא, עיי"ש⁷, אבל באמת דין זה דרישא ש"ך גם כשנטל מים שניים גם-כן נטמאה יד זו על-ידי חברתה. אכן לענין אם צריך דוקא לנגבה מתחלה או די כשיטל עליה רק מים עוד הפעם, תליא בדות, עין במשנה ברורה אות מה: (לא) ואף דלעיל בסימן קנט סעיף ו' יש מי שאומר דכיל לטל מיד אחת לשניה: הם דוקא כששפך רביעית בבת-אחת דמים טהורים הם, כשבאר שם⁸, אבל לא בזה, שמים הראשונים טמאים הם: (לב) לחם-תמורות בפרק כל הבשר ופיגד-אבריהם: (לג) פרי-מגדים: (לד) יסודו הוא מש"ו. ועוד בשם ר"ב טעם אחר על מה דצריך לשפך אחר דוקא או רביעית מים בבת-אחת, משום דבאלו הכי אי אפשר לקיים ענין דהנבקה שבסעיף א, דכשנטל בעצמו תלא בעל-כרחו צריך להשפיל ידו הנטולה לאחז הכלי, ויחזרו המים מחזר לפרק ויפסא ידו, כמבאר שם: ועוד שקים ענין בגמ' אבריהם⁹: (לז) עין בגמ' אבריהם שפיר קטן ס' בתרצה קמא, ויג' לתרוץ שם אפ"ר לומר, דבין ידו השני נטמאה וצ"ל: שבא עליה קצת מים על-ידי הנגיעה, ולא ש"ך לומר על זה: רביעית אין מקבל טמאה, דהרביעית לא בא רק על יד הראשונה, אבל ביד זו היה רק מעט מים ושלא על-ידי כלי, ממילא מטמא גם יד הראשונה: תרגום: 1 תחית קטנה הנשאת ביד. 2 ביד. 3 מין ברה (הנראה כתרנגול).

הלכות נטילת ידים סימן קסב

שאנינה צריכה שטיפה ב' פעמים. (מה) אם נגע בהם אחר שלא נטל ידיו בעודן לחות מן המים, צריך לנגבם ולחזר ולטל, שהרי זה טמאם (מו) על-ידי המים שעליהם. לכה צריך לזהר כששופך מים שלישיית (מו) שהם שניים לכה מהראשונים, (מה) שלא יגע יד בחכרתה עד שישפך גם זה על השנייה, או שישפך מתחלה על שתייהן כאחד. ואם נטל כל יד מרביעית (מט) אין צריך (ו) לכל זה: ה' מתוך מה שכתבנו יתבאר לה, דהא יד נטמאה בשפשוף חכרתה, דוקא בנוטל יד אחת ואחר-כה שפשוף בחכרתה, אבל אם רצה לטל בתחלה (ג) שתי ידיו פאחת נוטל, דשתייהן נחשבות כיד אחת ואינן מטמאות זו את זו; ואפלו ארבעה או חמשה שהניחו ידיהם זה בצד זה או על-גב זה, כיד אחת חשיבי (נא) ואינן מטמאות זו את זו: ו' כנטל שתי ידיו זו לעצמה וזו לעצמה ונמלך (פרוש, נתייעץ) כשנטל המים השניים, והגיע ידיו זו לזו ושפך על שתייהן פאחת, ידיו טמאות, מפני ששפך ידיו זו לזו לקבל המים השניים (נב) נטמאו ידיו בנגיעתם זו לזו, דמים שעל-גב יד זו מטמאים מים שעל-גבי חכרתה וגם את היד, וכשנטל את השניים לא טהרו את הראשונים כיון שנטמאת מחמת חכרתה, אלא ארבעה, גם השניים נטמאו כהן, וצריך לנגב ידיו (נג) ולטל שתייהן כאחת. הגה (נד) וכל-שכן לזהר שלא יגע בידו ששפך עליה פעם אחר לידו השנית ששפך עליה שתי פעמים (מרכיז פרק אלו ובריה): ז (נה) *לאם ששפך ידיו זו בזו, יזהר שלא יגע (נו) חוץ ממקום שנגפלו בו מים, מפני שהן מטמאות

באר היטב

הראשונה תחת ודחק הבדוא כידו הלחה נדבקו מים טמאים בכרוא, וכשחזר ודחק בידו השנייה נטמאה מהמים הלחים, לכן ישל רביעית כאחד. אם נטל הפלי בידו הלחה נטמא און הפלי מהמים, ואם תור ואחוז בידו הראשונה

(ו) לכל זה. ואם נגע בהם אחר טמאות, עמ"א. כלי שנקב בשוליו וסחוב בו כרוא ודחק אותו למעלה ויוצאים המים על ידו, שרי, אפ"י שהבנתא לכה ונגע בו בכריו, לית לן בה, ל"ח. וכתב המ"א: ומ"מ יש לחש שלאחר שנטל

משנה ברורה
נגמרה כל סהרת הדיים ושוב אין חשש כלל על-ידי נגיעתם אלו באלו: (מה) אם נגע בהם, ואף שפך נטל ידיו גם במים שניים (לו) או ברביעית בכת-אחת, שפך נטהרו ידיו לגמרי, כיון שנגע

באר הגולה
פסולים או בשאר מידי דמקני: * אם ששפך ידיו זו בזו, יזהר וכו'. דע דלקרא"ש וסיעתו דכביא ליה דלמעלה מלשון אצבעות אן מקום טמאה פל. מפילא לא שך דין זה, רק דהמחבר חשש לדעת הרשב"א דכביא לה דאף

בהם אחר שלא נטל ידיו³⁸³, צריך לנגב ולחזר ולטל כראוי³⁸⁴: (מו) על-ידי המים. ורצה לומר, שהמים נטמאו מנגיעתו ומטמאין הדיים: (מז) שהם שניים. שהראשונים באים רק להסיר הלכלוך, כנ"ל בסעיף ב' (מה) שלא יגע יד בחכרתה. שחכרתה פש"אין עליה רק מים ראשונים, הלא טמאים הם ומטמאין את ידו הראשונה. ובדעבד אן נגע, (לו) יש אומרים שאין צריך לנגבה³⁸⁵, רק נתן אחר-כה מים עליה פעם אחת, דכיון שפך היי טהורים לגמרי, אף-על-פי שנטמאו מיד האחרת מהני מים השניים לטהרם. (לח) ויש אומרים דגם בזה צריך לנגבה כמו בנגע בהם אחר: (מט) אין צריך לכל זה. ורצה לומר, כמו שכתב מקדש דאין צריך מים שניים ומתר תכף לשפשפם זה בזה; אבל מכל מקום יש לזהר שלא לגע בהם אחר שלא נטל ידיו, וכנ"ל בסעיף-קטן מה. וכתב החי"א דאם, דמכל מקום אם פך ברך 'על נטילת ידים' ונזכר, יחזר וישל ידיו (לט) ולא יכרף³⁸⁷. (מ) כתבו האחרונים: אם נטל הפלי בידו הלחה [הינו (מא) ביד הימין ששפך עליה מתחלה פעם אחת בידו השמאלית], נטמא און הפלי מהמים שיש על ידו, דמים הראשונים טמאים הם, ואם תור ונאחז בידו השמאלית לטל פעם שניה על הימין, נטמא ידו על-ידיה וצריך לנגבה³⁸⁸; והעצה לזה, שישטיל רביעית בכת-אחת על כל יד יחד, או שישפך מים ראשונים ושניים על כל יד יחד בפני עצמה: ה' (ג) שתי ידיו פאחת. אבל בנטל רק אחת ושפך ממנה על השנייה אף שלא נגע בה, ונתפנן מתחלה לטל גם השנייה, אפלו הכי טמאה, וכנ"ל בסימן קנט סעיף ו [מ"א]: (נא) ואינן מטמאות זו את זו. והלעיל בסימן קס סעיף יג מבאר דבשעת הדחק אין צריך בזה רביעית לכל אחד, אלא נוטל מרביעית לשנים, מחצי לג לשלשה ולארבעה, רק אם הספיק לבוא על ידיהם כל שעור הנטילה כראוי: ו' (נב) נטמאו ידיו. דמים הראשונים פשהם פחותים מרביעית טמאים הם ומטמאין זה את זה, וכנ"ל בסעיף ד: (נג) ולטל שתייהן כאחת. הנה, אף ברביעית אחת סגי בזה, וכנ"ל בסעיף ד' זה: (נד) וכל-שכן לזהר וכו'. ומשמע מלשון זה דאף בזה הוי הדין דאם נגע צריך לנגב ולחזר ולטל, וכן כתב הלבוש, ועין לעיל בסעיף-קטן מה שיש דעות בפוסקים בזה: ז (נה) אם ששפך וכו'. הינו (מנ) אף ששפך עליהם רביעית בכת-אחת, או שפך שפך מים שניים על שתי ידיו, דאין מטמאין זה מזה, מכל מקום אם נגע למעלה ממקום שהגיעו המים ישמאו בנגיעתן: (נו) חוץ ממקום וכו'. מרי שנטל המים רק עד קשרי אצבעותיו, דיצא ידי נטילה להרבה פוסקים, פמבאר בסימן קסא; ולמעלה משם, אף דאינו חיב לטל שם לנטילת חליו, מפלי-מקום מקום טמאה הוא [דלתרומה צריך לטל גם שם³⁸⁹], ולכן מטמא ידו הלחה בנגיעתה שם. אבל אם נטל המים עד חבר קנה היד עם הזרוע, אין לחש בהנגיעה למעלה,

שער הציון

(לו) פן משמע מהפרי-מגדים, דאף להפגן-אבריהם שהביא בשם ים של שלמה בסעיף-קטן י להקל בנגע ביד אחת שאין צריך גובי, כאן מודה, וכן פתב כרדף-הימים. והפתיחה-השקל בסעיף-קטן יא טובר דלהפגן-אבריהם בשם ים של שלמה גם בנגע בהם אחר אין צריך גובי מרביעית: (ל) מגן-אבריהם בשם המים של שלמה: (לז) כ"א לקפן בסוף סעיף 386) ולבוש וכן מצד במאמר-רכי: (לח) דנה הדין גופא שהפוסקים הפגן-אבריהם דרביעית לא מהני לאם נגע בהם אחר או ידו השנייה לא ברירא לה, עין בנשמת-אדם³⁸⁹, וכן בהג"ר מוכח דכביא לה דלדעת הבית-יוסף רביעית מהני, ע"ש, ולדכריו, מה שפסם המחבר "אין צריך לכל זה" גם אנגע בהם אחר קאי [ודלא כהפגן-אבריהם בסעיף-קטן יא], ומה שכתב בסעיף ז "אם ששפך" וכו' רק אפים שניים קאי ולא אדם נטל מרביעית מים, וצריך עיון למעשה: (מ) מגן-אבריהם ושי"א: (מא) וראיתי פתחת-תשובה שכתב שלכתחלה יזהר שיהא און הפלי נגוב לגמרי, שאם הוא לח, אינן כשנטל ידו אחת נטמא המים שעל הפלי, וכשחזר וישל ויגע בה בידו שפך נטל טמא אותו הדי, עד כאן לשונו, וכן פתב בספר שלחן-שלמה, ומשמע מלשונם שפסעם ראשונה כשנטל הפלי בידו יזהר שיהא און הפלי נגוב, דאי לא הכי תשמא און על-ידי הדי. וכאמ"כ משמע מאחרונים והפתיחה-השקל בס"ק י [הג"ר יו] על-ידיהן לא נטמא המים, דהוי כמו שנגע בידו בפניו שפכ"ל שלא בשעת נטילה³⁹⁰, ומבאר לעיל בסימן קס סעיף א' דלא נספלו המים על-ידיהן, והקא נמי הרי אותה הדי לא נטל עדין, וכן משמע מלחם-ומידות המבואר שם כהפגן-אבריהם. תורה שמתכב בדיוק במשנה ברורה "ששפך עליה מתחלה" וכו', דיו כפר שעת נטילה היא, ויש עליה מים טמאים משפכה ראשונה שהיתה פחות מרביעית: (מנ) מגן-אבריהם:

פסולים או בשאר מידי דמקני: * אם ששפך ידיו זו בזו, יזהר וכו'. דע דלקרא"ש וסיעתו דכביא ליה דלמעלה מלשון אצבעות אן מקום טמאה פל. מפילא לא שך דין זה, רק דהמחבר חשש לדעת הרשב"א דכביא לה דאף בהם אחר שלא נטל ידיו³⁸³, צריך לנגב ולחזר ולטל כראוי³⁸⁴: (מו) על-ידי המים. ורצה לומר, שהמים נטמאו מנגיעתו ומטמאין הדיים: (מז) שהם שניים. שהראשונים באים רק להסיר הלכלוך, כנ"ל בסעיף ב' (מה) שלא יגע יד בחכרתה. שחכרתה פש"אין עליה רק מים ראשונים, הלא טמאים הם ומטמאין את ידו הראשונה. ובדעבד אן נגע, (לו) יש אומרים שאין צריך לנגבה³⁸⁵, רק נתן אחר-כה מים עליה פעם אחת, דכיון שפך היי טהורים לגמרי, אף-על-פי שנטמאו מיד האחרת מהני מים השניים לטהרם. (לח) ויש אומרים דגם בזה צריך לנגבה כמו בנגע בהם אחר: (מט) אין צריך לכל זה. ורצה לומר, כמו שכתב מקדש דאין צריך מים שניים ומתר תכף לשפשפם זה בזה; אבל מכל מקום יש לזהר שלא לגע בהם אחר שלא נטל ידיו, וכנ"ל בסעיף-קטן מה. וכתב החי"א דאם, דמכל מקום אם פך ברך 'על נטילת ידים' ונזכר, יחזר וישל ידיו (לט) ולא יכרף³⁸⁷. (מ) כתבו האחרונים: אם נטל הפלי בידו הלחה [הינו (מא) ביד הימין ששפך עליה מתחלה פעם אחת בידו השמאלית], נטמא און הפלי מהמים שיש על ידו, דמים הראשונים טמאים הם, ואם תור ונאחז בידו השמאלית לטל פעם שניה על הימין, נטמא ידו על-ידיה וצריך לנגבה³⁸⁸; והעצה לזה, שישטיל רביעית בכת-אחת על כל יד יחד, או שישפך מים ראשונים ושניים על כל יד יחד בפני עצמה: ה' (ג) שתי ידיו פאחת. אבל בנטל רק אחת ושפך ממנה על השנייה אף שלא נגע בה, ונתפנן מתחלה לטל גם השנייה, אפלו הכי טמאה, וכנ"ל בסימן קנט סעיף ו [מ"א]: (נא) ואינן מטמאות זו את זו. והלעיל בסימן קס סעיף יג מבאר דבשעת הדחק אין צריך בזה רביעית לכל אחד, אלא נוטל מרביעית לשנים, מחצי לג לשלשה ולארבעה, רק אם הספיק לבוא על ידיהם כל שעור הנטילה כראוי: ו' (נב) נטמאו ידיו. דמים הראשונים פשהם פחותים מרביעית טמאים הם ומטמאין זה את זה, וכנ"ל בסעיף ד: (נג) ולטל שתייהן כאחת. הנה, אף ברביעית אחת סגי בזה, וכנ"ל בסעיף ד' זה: (נד) וכל-שכן לזהר וכו'. ומשמע מלשון זה דאף בזה הוי הדין דאם נגע צריך לנגב ולחזר ולטל, וכן כתב הלבוש, ועין לעיל בסעיף-קטן מה שיש דעות בפוסקים בזה: ז (נה) אם ששפך וכו'. הינו (מנ) אף ששפך עליהם רביעית בכת-אחת, או שפך שפך מים שניים על שתי ידיו, דאין מטמאין זה מזה, מכל מקום אם נגע למעלה ממקום שהגיעו המים ישמאו בנגיעתן: (נו) חוץ ממקום וכו'. מרי שנטל המים רק עד קשרי אצבעותיו, דיצא ידי נטילה להרבה פוסקים, פמבאר בסימן קסא; ולמעלה משם, אף דאינו חיב לטל שם לנטילת חליו, מפלי-מקום מקום טמאה הוא [דלתרומה צריך לטל גם שם³⁸⁹], ולכן מטמא ידו הלחה בנגיעתה שם. אבל אם נטל המים עד חבר קנה היד עם הזרוע, אין לחש בהנגיעה למעלה,

מילואים הלכות נטילת ידים סימן קסא המשך מעמוד קודם

32) אף שגם איש דרכו להסיר את הטבעת בשעה שמוניח תפילין או נוטל לולב, כתב בשו"ת חתם סופר (י"ד סי' קצב) שכיון שאינו מורידה משום שמקפיד על הטבעת או על לכלוך, אלא רק כדי לפנות מקום לתפילין וללולב, אין זה נחשב קפידא ולפיכך אינו חוצץ. אכן בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א סי' צז) כתב שדברי החת"ס אינם מובנים, שאין צריך להסיר את הטבעת לתפילין ולולב אלא רק מטעם חציצה, שזהו מקום הנצרך לתפילין ולולב, ואם הטבעת אינה נחשבת חציצה אין צריך להסירה לתפילין ולולב.

וראה עוד מה שכתבנו לעיל (סי' יג) אם דבר המקפיד עליו לזמן ידוע נחשב חציצה.

33) ועינינו למי שצריך ליטול ידיו ונמצא במקום שחושש להסיר את טבעתו מעליו מחמת גנבים או שכחה, כתב הכף החיים (סי' לב) שישפוך בתחילה רביעית מים על ידו, ובעוד שהמים שעל ידו טופח על מנת להטפח ידיו מעט את טבעתו למעלה או למטה, ושוב ישפוך על ידו רביעית, ובכך תעלה לו הנטילה אף בלא הסרת הטבעת.

[משנ"ב סי' קא]

מְקַל מְקוֹם לְכַתְחֵלָה רְאוּי לְהַקְמִיר בְּצִדָּה הָרְאוּשׁוֹנָה³⁴.

34) ואף חולה האוכל ביום הכיפורים [או בתשעה באב], כתבו בשו"ת להורות נתן (ח"ב סי' מב) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קלט) שיתול דיים כדרכו, היינו כל היד עד הקנה, ופשוט שאין בזה איסור רחיצה. ולענין מי שכתוב על ידו שם קדש, ויכול לגרום על ידי הנטילה למחיקת השם, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' מד) שאם השם על פיסת היד מעל האצבעות, יטול רק עד סוף קשר האצבעות, וזה עדיף משיכרוך ידו במפה ויאכל, אבל אם הכתב על האצבעות ממש, יכרוך ידיו במפה ויאכל [וכן ינהג מי שיש לו איזה חציצה מעל קשרי אצבעותיו שמשום מה אינו יכול להסירה].

[משנ"ב סי' טו]

שְׂדָרְקָה לְהַקְפִּיד לְהַסִּיר הַטְּבַעַת בְּשַׁעַת מְלָאכָה³⁵ [הִיגוּ בְּשַׁעַת לִישָׁה]³¹.

30) ואף שבאופן רגיל אינה מקפדת, ואם כן צריך להיות דינה כמיטעט שאינו מקפיד, ביאר הט"ז (י"ד סי' קצח סי' כג) בשם הראב"ד, שאף קפידה שהיא רק לעיתים, חשובה קפידה וחוצץ לעולם, וכמו הדין המובא בשו"ע (שם סי' ב) שחוטאי צמר חוצצים בטבילה, אף שברוך כלל אינה מקפדת עליהם, כיון שמקפדת להסירם בשעת חפיפה ורחיצה. וכן מדייק מלשון השר"ע (שם סי' א) אם דרך בני אדם לפעמים להקפיד עליו חוצץ.

וראה מה שכתבנו לעיל (סי' יג) מהו הגדר של פעמים מקפיד עליו.

31) ובזמנינו שאין הנשים רגילות להוריד את הטבעת בשעת הלישה, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"א תשובה י) שאינן צריכות להסיר טבעותיהן [גם אם יש בהן אבן] בשעת הנטילה, ואפילו אם הטבעת מהחזקת לאצבע. אכן אישה שמקפידה שלא ללוש כשהטבעת על אצבעה, צריכה להסיר את הטבעת. אך הוסיף, שאם אינה רגילה כלל ללוש עיסה, נחשבת כמי שאינה מקפידה ואינה צריכה להסיר את הטבעת.

ובכל אופן, אף במקום שאינה צריכה להוריד את הטבעת, כתב שם שחייבת ליטול על כל היד רביעית בבת אחת, כדי שלא יחזרו המים שעל גבי הטבעת ויטמאו את היד, וכמו שכתב השר"ע לקמן (סי' קסב סי', וראה גם משנ"ב כאן סי' יח) לענין מי שיש לו רטיה על ידו.

[משנ"ב שם]

שְׂאִין בְּרִכּוֹ לְהַקְפִּיד לְהַסִּירוֹ בְּשַׁעַת מְלָאכָה כִּי אֵין בְּרִכּוֹ לְלוֹשׁ³² וכו', לְהַסִּירוֹ מִשּׁוֹם חֻצִּיצָה³³.

הלכות נטילת ידים סימן קסב המשך מעמוד נח

בדברי הט"ז כמובא בשעה"צ (סי' לד), שהחשש הוא שיבוא לגעת עם יד אחת בחברתה ומצוי להיכשל בזה, אולי יש לומר שהתועלת היא בכך שמקצר את הזמן שבו עלול להיכשל ולגעת יד בחברתה. ועוד שאף אם יכשל ויגע בידו שאינה נטולה, יוכל לשוב ולטול את ידו הנטולה ברביעית אף בלא לשוב ולנגבה, לדעה המקילה המובאת להלן (סי' מח).

ב' פעמים ברציפות [שגם בכך המים יהיו טהורים] ואח"כ ישפוש, ביאר המג"א (סי' ח) שכיון שהדין הוא שצריך שפשוף לאחר השפיכה הראשונה, ואם ישפוש לאחר השפיכה הראשונה בלא שנטל מרביעית, המים שעל ידיו עדיין טמאים, ועל ידי השפשוף טמאו יד אחת את השנייה [אכן לפי מה שכתב במשנ"ב לעיל (סי' לח) ומקורו

הלכות נטילת ידים סימן קסג המשך מעמוד 116

ח"ג עמ' רט), כשארע שבאמצע הנטילה טפטפה טיפת מים על ידו, לנגב את כל היד ולחזור ולטול.

וראה לעיל (סי' ביה"ל ד"ה הנוטל) שהבאנו שגם שם חלק החזו"א על הביה"ל הצריך לנגב את המים ראשונים הבאים לנקות את היד.

[משנ"ב סי' ק]

מְקַל מְקוֹם מְקוֹם טְמָאָה הוּא [דְּלִתְרוּמָה צְרִיף לְטַל גַּם שָׁם]⁴¹.

41) אמנם בשעה"צ לעיל (סי' ו) כתב שנחלקו בזה ראשונים, ורק לדעת הרשב"א, אע"פ שמוחוץ לקשרי האצבעות אינו מקום הטען נטילה, מי"מ הוא מטמא את המים.

כשנטול ידו בכלי לאחר שנטלו בו ילדים בגיל חינוך, שברוך כלל אינם נוטלים כדיון. אכן ראה לקמן בס"ק נו שדעת החזו"א שמי נטילה שנעשתה שלא כדיון אינם טמאים.

והחזו"א (א"ח סי' כד סי' כ וסי' כג ד"ה כ' המ"א. הובאו דבריו לעיל סי' כז) כתב שתמיד צריך להקפיד בכך [אך מסיבה אחרת], כיון שדעתו שכל שיש מים על ידיו שלא בדרך נטילה כשרה, בין אם באו שלא מחמת נטילה ובין אם באו מחמת נטילה פסולה, אין בכח המים של הנטילה הנשפכים עליהם לטהרם, ולכן קודם שבא ליטול ידיו צריך לנגבם מאותם מים. הורה לגר"ח קניבסקי (ארחות רבינו